

р'ян). Дана робота досить цікава тим, що автор проаналізував взаємовпливи питання проток в англійській зовнішній політиці з її інтересами в Індії, Єгипті, Південній Африці й навіть на Далекому Сході. Крім того важливо, що вчений підійшов до вивчення проблеми з об'єктивних позицій, не маючи метою виконання певних кон'юнктурних завдань. Однак хронологічні межі дисертації й те, що в ній ґрунтовно висвітлювалася політика лише однієї з держав щодо проток, не дозволило повністю охопити всю багатогранність проблеми у міжнародних відносинах останньої третини XIX ст.

Отже, тема проблеми Чорноморських проток у міжнародних відносинах останньої третини XIX ст. була об'єктом дослідження багатьох істориків з різних країн світу. Однак у більшості вони торкалися або окремих аспектів проблеми, чи виходили із заполітизованих позицій, що суттєво шкодило вивченню питання. Цікаво, що ні російська, ні радянська історіографія не спромоглися створити окрему фундаментальну монографію, що безпосередньо була присвячена проблемі Чорноморських проток у XIX – на початку XX ст. Таким чином, проблема чекає свого ґрунтовного дослідження. Досить важливо було б, проводячи його, зіставити, порівняти англійські, російські, французькі, німецькі та австрійські документи, оскільки в них є певні розбіжності, неузгодженості, що дозволяє, використовуючи лише частину цієї величезної джерельної бази, робити іноді майже діаметральні висновки.

1. Барболов Г. Русско-турската освободительная война и Румния. 1877–1878. – София, 1978. 2. Боев Ю.А. Ближний восток во внешней политике Франции 1898–1914. – К., 1964. 3. Болдырев А.В. Черноморские проливы во внешней политике России на рубеже XIX–XX вв. Дис. ... канд. ист. наук. – М., 2003. 4. Бондаревский Г.Л. Багдадская железная дорога и проникновение германского империализма на Ближний Восток. – Ташкент, 1955. 5. Бушув С.К. А.М. Горчаков. – М., 1961. 6. Бьюкенен Дж. Мемуары дипломата. – М.; Минск, 2001. 7. Виноградов В.Н. Британский лев на Босфоре. – М., 1997. 8. Восточный вопрос во внешней политике России конец XVIII–XX вв. / Н.С. Киняпина. – М., 1978. 9. Гладстон У. Болгарские ужасы и восточный вопрос. – СПб., 1878. 10. Горяинов С. Босфор и Дарданеллы. – М., 1907. 11. Грабарь В.Э. Отзыв о сочинении С.М.Горяинова. – СПб, 1910. 12. Гурко-Кряжин В.А. Ближний Восток и державы. – М., 1924. 13. Добров Л. Южное славянство, Турция и соперничество евро-

пейских правительств на Балканском полуострове. – СПб, 1879. 14. Дюлаерова Н. Руски шрихи към източния въпрос (1894–1904). – София, 1997. 15. Ерусалимский А.С. Внешняя политика германского империализма в конце XIX в. – М., 1951. 16. Елавіч Б. Історія Балкан XVIII і XIX століття. – К., 2003. – Т. I. 17. Зайончковский А.М. Подготовка России к мировой войне в международном отношении. – Л., 1929. 18. Киняпина Н.С. Балканы и проливы во внешней политике России в конце XIX в. – М., 1994. 19. Киссинджер Г. Дипломатия. – М., 1997. 20. Косев С. Бисмарк, източният въпрос и болгарското освобождение. 1856–1878 г. – София, 2003. 21. Лаверова Т.В. Черноморские проливы как геополитическая проблема современных международных отношений. Дис. ... д-ра ист. наук. – М., 2001. 22. Лунева Ю.В. Черноморские проливы в англо-русских отношениях (1907–1914 гг.). – М., 2003. 23. Миллер А.Р. Турция и проблема проливов. – М., 1947. 24. Нарочницкая Л.И. Россия и национально-освободительное движение на Балканах. 1875–1878 гг. – М., 1979. 25. Нольде Б.Е. Внешняя политика. Исторические очерки. – Пг., 1915. 26. Пенков С. Берлинская договор и Балканы. – София, 1985. 27. Покровский М.Н. Дипломатия и войны царской России в XIX веке : Сб. ст. – М., 1923. 28. Покровский М.Н. Империалистическая война : Сб. ст. – М., 1937. 29. Радциг Н.И. Этюды из истории международных отношений XIX и XX вв. – Ярославль, 1929. 30. Россия и Черноморские проливы (XVIII–XX столетия). – М., 1999. 31. Руур А.М. Англо-русское соперничество в XIX веке. – М., 1924. 32. Силин А.С. Экспансия Германского империализма на Ближнем Востоке. – М., 1976. 33. Синклер Т. Восточный вопрос прошедшего и настоящего. Защита России. – СПб, 1878. 34. Тейлор А.Дж. Борьба за господство в Европе. 1848–1918 гг. – М., 1958. 35. Тонев В. Черноморский проблем през XVIII и XIX век // Исторический преглед. – 1992. – № 5. 36. Туполев Б.М. Германский империализм в борьбе за место под солнцем. – М., 1976. 37. Фей С. Происхождение первой мировой войны. – М.; Л., 1934. 38. Хвостов В.М. Проблема захвата проливов в 90-х гг. XIX в. // Историк-марксист. – 1930. – № 20. 39. Хвостов В.М. Проблемы истории внешней политики России и международных отношений в конце XIX – начала XX в. – М., 1977. 40. Хвостов В.М. История дипломатии. – М., 1963. – Т. 2. 41. Чернов С.Л. Россия на завершающем этапе восточного кризиса. 1875–1878. – М., 1984. 42. Чомак Исхан. Турция и Россия на рубеже XIX–XX вв. и дипломатическая деятельность посла России в Константинополе И.А. Зиновьева. Дис. ... канд. ист. наук. – М., 2003. 43. Шмелева О.И. Политика Великобритании на Балканах в конце XIX века (1874–1897). Дис. ... канд. ист. наук. – Рязань, 2004. 44. Янчулев С.А. Борба за един световен град. 1907–1917. – София, 1945. 45. Boukharow. La Russie et la Turquie. Depuis le commencement de leurs relation politiques jusqu'à nos jours. – P., 1877. 46. Brinton G., Ghristopher J., Wolff R. A History of civilization. – Harvard, 1961. 47. Campbell G. The blue books, and what is to come next. – L., P., N.-Y., 1878. 48. Clayton L. Britain and Eastern Question. – L., 1971. 49. Edwards A.D. Britain, Europe and the World 1848–1918. – L., 1979. 50. Seton-Watson R.W. Britain in Europe, 1789–1914. – Cambridge, 1937. 51. The Great peace congresses in history, 1648–1990 / Albert P. Van Coudoever ed. – Utrecht, 1993.

Надійшла до редколегії 31.01.06

Д. Муха, асп.

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ПАРТІЇ САМОСТІЙНИКІВ-СОЦІАЛІСТІВ (ГРУДЕНЬ 1917 – КВІТЕНЬ 1918 РОКУ)

Досліджено історію та діяльність Української партії самостійників-соціалістів доби Української Центральної Ради. На основі архівних матеріалів та тогочасної преси автором проаналізовано ідейні й організаційні передумови виникнення партії, її політичну доктрину та тактику, соціальний склад й організаційну структуру. Зокрема, зроблено спробу показати місце та роль партії у національно-визвольному русі 1917–1918 рр., висвітлено діяльність партії в державних й опозиційних структурах.

The article is devoted to history and activity of Ukrainian party of independent-men-socialist in the period of Ukrainian Central Rada. An author are analysed ideological and organizational pre-conditions of origin of party, its political doctrine and tactic, social and organizational structure on the basis of the archived materials and timepress. In particular done attempt to show a place and role of party in national liberation movement 1917–1918 years, activity of party is reflected in state and opposition structures.

Здобуття Україною незалежності і розбудова власної держави викликають значний інтерес до історії національно-визвольних змагань українського народу, ролі і місця в них національних політичних партій.

Останнім часом з'явилося чимало робіт, присвячених даній проблематиці. Однак предметом дослідження більшості з них, є, насамперед, партії, які виступали провідними політичними силами української революції і мали безпосередній вплив на формування напрямів державної політики Української Народної Республіки доби Центральної Ради. На жаль, партіям, які відігравали першорядні ролі в революції, але пропонували альтернативні шляхи її розвитку та виступали представниками певних прошарків українського суспільства, і досі приділено недостатньо уваги. З огляду на це не є

винятком й Українська партія самостійників-соціалістів, яка організаційно оформилася під час революції.

Аналіз програмних засад і діяльності партії самостійників-соціалістів дозволить по-новому оцінити об'єктивні реалії революційної доби, побачити невикористані можливості, винести повчальні уроки на майбутнє.

Під час написання роботи були використані праці та розвідки А. Гриценко, О. Любовець, В. Стрільця, С. Телешун, присвячені діяльності політичних партій України початку XX ст. [2; 5; 7; 8]. На жаль, окремого сучасного дослідження діяльності та тактики Української партії самостійників-соціалістів немає. Джерельною базою роботи стали партійні документи, матеріали тогочасної преси, спогади та мемуари учасників революційних подій та архівні документи [1; 3; 4; 6; 9–14].

З утворенням українського законодавчого органу – Центральної Ради, провід у ній із самого початку перебрав на себе партія соціалістичного спрямування – УСДРП, УПСР, УПСФ. Посівши провідне становище у всіх керівних структурах – Президії Центральної Ради, Малій Раді, Генеральному Секретаріаті, представники цих партій фактично формували основні напрями державної політики в 1917 р. згідно зі своїми політичними доктринами. Відповідно до їх програм Українська Центральна Рада домагалася:

- ✓ забезпечення гідного місця у світі і вільного розвитку українського народу;
- ✓ відновлення і розбудови української державності;
- ✓ вирішення гострих соціальних проблем.

Уже в першій відозві зазначалося: "Народе український... Настав час і твоєї волі й пробудження до нового, вільного, творчого життя після більш як двохсотлітнього сну. Уперше, український... народе, ти будеш мати змогу сам за себе сказати, хто ти і як хочеш жити як нація. З цього часу в дружній сім'ї вільних народів могутньою рукою зачнеш сам собі кувати кращу долю" [11, т. 1, с. 233].

Виражаючи волю народу, УЦР відразу ж узяла курс на розбудову національної державності. Бачення статусу відновленої української держави було неоднаковим у різних політичних сил.

Ідеї автономії та федералізму були домінуючими у свідомості більшості українських партій 1917 р. Вустами її найавторитетніших представників вона поширювалася в усіх верствах українського суспільства. На всіх українських з'їздах і маніфестаціях есеро-есдеківське керівництво Центральної Ради прагнуло вимогу автономії України в перебудованій на федеративних засадах Російській державі включити до найважливіших пунктів революції.

Автономістично-федералістичні вимоги проходили через перші три Універсали Центральної Ради. Зокрема, у першому з них наголошувалося: "Не одділяючись від усієї Росії, не розриваючи з державою російською, хай народ український на своїй землі має сам порядкувати своїм життям" [11, т. 1, с. 101]. У II Універсалі підкреслювалося: "Ми, Центральна Українська Рада, завжди стояли за те, щоб не одділяти Україну од Росії..." [11, т. 1, с. 164]. Навіть у III Універсалі, у якому проголошувалося створення Української Народної Республіки, остання усвідомлювалася саме у складі федеративної Росії [11, т. 1, с. 398–401].

Самостійницький рух теж виступав реальною альтернативою в суспільно-політичному розвитку української революції.

Український самостійницький табір у цей час представляли політичні організації – "Союз української державності", "Братство самостійників", Військовий клуб ім. П. Полуботка, а також політичні партії – Українська народна партія (УНП), Українська демократично-хліборобська партія (УДХП), Українська партія самостійників-соціалістів (УПСЦ).

До першої світової війни лише дві організації з виразно самостійницькою спрямованістю діяли на теренах України. Мова йде про "Братство тарасівців" – організацію, що започаткувала державницько-самостійницьку течію в українському національному русі в кінці минулого століття, й Українську Народну Партію (УНП), єдину партію самостійницької організації до кінця 1917 р. на Наддніпрянщині. УНП залишила помітний слід в історії самостійницького руху, з її діяльністю пов'язана розробка ідейно-теоретичної платформи самостійників і вся їхня практична робота. З історією УНП нерозривно пов'язаний найтриваліший період самостійницького руху в Україні (з 1901/02 до 1917 р.). Усі інші організації самостійницької орієнтації в Україні виникли значно пізніше ("Братство самостійників" у 1914 р., "Союз української державності"

у червні 1917 р.) Вони не виявили такої активної діяльності, залишивши після себе декілька документів.

Українська партія самостійників-соціалістів продовжила діяльність УНП, яка разом з іншими самостійницькими політичними течіями і групами, що стояли на ґрунті української державності (соціалісти-революціонери – незалежні, націонал-демократи, безпартійні самостійники) на всеукраїнському з'їзді увійшли до її складу як федеративна група.

Поява Української партії самостійників-соціалістів стала результатом завершення процесу консолідації всіх самостійницьких груп і течій, які стояли на соціалістичних засадах.

У газеті "Нова рада" від 10 грудня 1917 р. знаходимо повідомлення, що 17 грудня в Києві відбудеться Всеукраїнський з'їзд, який мав об'єднати українські політичні партії та групи, що стоять на ґрунті політичної й економічної незалежності українського народу і соціалістичного його визволення та за своїми переконаннями не увійшли до складу УСДРП і УПСР і УПСФ – в одну партію з метою притягти всі творчі сили української нації до будови нового життя на Україні і порятунку Батьківщини в цей грізний час.

Програма УНП стала основою програми Української партії самостійників-соціалістів. Ураховуючи минуле і склад новозаснованої партії вона мала подвійну назву. Делегатами на всеукраїнському з'їзді партії були представники від всеукраїнських організацій вільного козацтва, а також представники від українських залізничників, робітників пошти і телеграфу, кооперації, преси, літератури, науки.

На з'їзді було обрано Центральний комітет партії. До нього увійшло по одній особі від кожної категорії представництва, усього 21 особа. Серед них голова партії О. Макаренко – інженер-лісовод, товариші голови: доктор І. Луценко, представник Вільного козацтва, член Центральної Ради, доктор М. Андрієвський, київський адвокат, діяч кооперації, П. Макаренко – інженер, доктор технології, делегат 5-го армійського корпусу, член Центральної Ради; секретарі: І. Андрущенко – організатор Богданівського полку, член Центральної Ради, Андрус – діяч із Херсонщини, член Центральної Ради, В. Заїченко-Жадько – військовий старшина артилерії; член Української Центральної Ради та ін.

Основним результатом роботи Всеукраїнського з'їзду Української партії самостійників-соціалістів було прийняття партійної програми. Головною темою обговорення на з'їзді стала національно-державна політика. Ухвалена з цього приводу резолюція вимагала негайного проголошення Української Народної Республіки самостійною і незалежною державою, про що необхідно було сповістити всі країни. У програмі партії наголошувалося, що самостійна Україна має бути об'єднана у своїх етнографічних межах із забезпеченням їх автономного життя.

Головними завданнями партії визначені просвітницька діяльність серед українських робітників та хліборобів "з боку розуміння їх національних і класових інтересів" та їх об'єднання для боротьби за національне та соціальне визволення українського народу.

Партія визнавала соціалістичний ідеал як єдиний, що може задовольнити український народ, а саме в програмі зазначалося: "фабрики і заводи й т. п. на землі, оселеній українським народом, мусять належати українцям-робітникам, а земля (рілля) – українцям-хліборобам" [10, с. 63]. Представники партії вважали, що "чиста ідея соціалізму – ідея майбутнього визволення людинності від усіх життєвих кривд, ідея визволення всіх гноблених, ідея майбутнього щасливого життя людинності на ґрунті рівності і братерства ідея вічна" [13–19 травня 1918 р.].

Як зазначалося, більшість українських партій бачили майбутнє України у федерації з Росією. Самостійники-соціалісти визнавали лише добровільні спілки народів,

тобто спілки вже самостійних народів. Тому у справі створення федерації пропонувалося відкласти її до закінчення війни і лише після створення нових держав й остаточного визначення меж України з'ясувати, з ким республіці буде вигідно федеруватися.

У зв'язку з проголошенням самостійності України делегати з'їзду вважали, що необхідно відкликати депутатів, обраних на Всеросійські установчі збори, скасувати розділ № 3 закону про вибори до Українських установчих зборів, який надавав право голосу негражданам України і відкласти виборчу кампанію на місяць для того, щоб українські солдати змогли встигнути повернутися на Україну [13–7 квітня 1918 р.].

Значну увагу на з'їзді було приділено розгляду військових справ. Розуміючи, що боротьба за державність – це важкий і довгий процес, у якому першу роль буде відігравати збройна сила, самостійники-соціалісти головний акцент робили на збройні сили. У програмі партії наголошувалося на необхідності створення постійного українського війська, що викликане міжнародною ситуацією, у якій опинилася УНР: "Кожний громадянин мусить бути готовим в небезпечний для України момент стати до військового штику та оберігати свій край од небезпеки" [10, с. 65].

Присутні зазначали, що незважаючи на сучасну загрозливу військову ситуацію, керівні органи республіки зробили недостатньо для створення справжньої дієздатної української армії, тому з метою поліпшення становища вимагалось поставити генеральним секретарем військових справ і комісаром українського війська досвідчених військових самостійників-соціалістів для негайного переведення рішучої військової політики [13–7 квітня 1918 р.]. Щодо вільного козацтва, то воно визнавалось справою національно-державною, а тому мало утримуватися на державний кошт. Ухвалені з'їздом рішення були зачитані Й. Маєвським на засіданні малої ради 21 грудня 1917 р. і було висловлено побажання, щоб найближчим часом вона розглянула питання про проголошення УНР незалежною республікою [11, т. 2, с. 36–37]. Однак Рада обговоренням цього питання зайнялася пізніше.

Узагалі, представники партії вважали, що без сильної національної армії держава не може існувати, і тому необхідно негайно розпочати створення української армії: "у першу чергу розвернути ті полки, що zostались вірними Укр. Нар. Республіці в грізний для існування час, а власне полки: Богданівський, Республіканський, Наливайка, Гордієнковський, Дорошенка й інші до певного їх складу, для утворення гарнізону столиці – Києва. Негайно приступити до утворення української армії по зразку західно-європейському". З метою вирішення військового питання наголошувалося на об'єднанні всього свідового офіцера та вояків, які творили у свій час українські сили та славилися боротьбою з Російським урядом за українізацію війська. "Тільки в співробітництві цих спільників, кому доля України дорога, тільки ця праця може створити армію, а інакше – даремна робота" [13–7 квітня 1918 р.].

У справі державного устрою Українська партія самостійників-соціалістів передбачала утворення вищої законодавчої влади – Українського парламенту (УЦР), який мав бути обраним терміном на 3–5 років. Головою виконавчої влади був Президент Республіки. Президент обирався на такий же термін, що і Парламент, а організація Ради Міністрів доручалася одному з представників парламентської більшості, наприклад, Голові Ради Міністрів. Запропонована програмою української партії самостійників-соціалістів формула устрою Української Народної Республіки повністю збігалася з основними положеннями конституції, виробленої групою членів УНР.

У Декларації прав українського народу затверджувалися права та свободи пересічного громадянина

Української Народної Республіки: свобода друку, слова, освіти, національності та релігії. Вибори до парламенту мали відбуватися на основі загального, рівного виборчого права з таємним голосуванням [10, с. 64].

Необхідною умовою для розбудови українського суспільства самостійники-соціалісти вважали національно-культурне відродження нації. Державною мовою проголошувалася українська, на яку необхідно було перевести всі державні заклади, назви вулиць й установ. У просвітній справі планувалося відділити школу від держави та передати середні школи на розпорядження громад. Вищі школи мали бути автономними та незалежними від держави та уряду. Право на освіту було безкоштовним та поширювалося на усіх громадян Української Народної Республіки [10, с. 77].

Як і більшість українських політичних партій того часу в релігійному відношенні самостійники-соціалісти вимагали відокремлення церкви від держави. Церковна служба мала проводитися українською мовою.

У справі розв'язання земельного питання в Україні програма наполягала на негайному проголошенні самостійності Української Народної Республіки як необхідної умови вирішення аграрного питання в Україні.

У програмі партії самостійники-соціалісти вимагали наділити землею безземельне селянство, дорізати землі із земельного фонду хліборобам власникам, які не можуть прожити зі своїх земельних ґрунтів, конфіскувати весь земельний фонд (землі казенні, удільні, монастирські, поміщицькі) та повернути його відшкодування її власникам.

В основу земельного закону пропонувалося покласти принцип націонал-соціалізації землі, тобто перехід землі у власність усього українського народу і створити з кабінетських, монастирських й удільних земель Всеукраїнського земельного фонду. "Кожний член української нації, що живе із землі, – зазначала програма, – бере її стільки до вживання, скільки може обробити власними руками, власноручно без наймита" [10, с. 69]. Сформульована в такому вигляді аграрна частина програми цілком відповідала моменту і розраховувала привернути до себе різні верстви українського населення, які відчували на собі земельний голод і були в полоні соціалістичних ілюзій різних політичних партій. Проте, намагаючись запобігти анархії і безладдю у розв'язанні аграрного питання, програма вказувала основні умови здійснення аграрної реформи: а) аби не зруйнувати господарства на Україні; б) не понизити його культурності; в) не порушити інтересів українського міського робітництва і трудового люду – не хліборобів" (10, с. 71). На практиці це означало негайне скасування лише великої земельної власності. Далі поступово мусить бути ліквідоване середнє землеволодіння. І тільки після цього передбачалося перехід до утворення трудового селянства, що живе з власної праці. Поступовість у проведенні реформи, на думку української партії самостійників-соціалістів, знизилася б гостроту класової боротьби, дозволила б запобігти руйнації культурного господарства, забезпечити соціальний мир і порядок на селі. Спеціальне земельне законодавство має зробити не тільки неможливою мобілізацію землі (скупчення її в поодиноких руках), а навпаки робити необхідним перехід земельної власності до трудової норми.

Перехід від індивідуальної обробки землі до колективних соціалістичних господарств мусив здійснюватися шляхом кооперації. Цілком свідомо програма усувала питання про розмір трудової земельної норми, форми кооперації.

Прийняття нової земельної програми було не тільки значною подією в розробці ідейних настанов Української партії самостійників-соціалістів, а й суттєво відбилося на всій практичній роботі партії. Завдяки начепленому ярлику

"соціалісти" національно-свідомі групи, що через розбіжності соціально-економічного характеру не поділяли програми УНП і належали до різних українських соціалістичних партій, хоча у вирішенні національно-державних питань стояли на тих самих ідейних засадах, що і самостійники, тепер увійшли до складу новозаснованої партії.

У справі розв'язання робітничого питання партія виступала за запровадження восьмигодинного робочого дня та нормальних умов праці; заборони використання дитячої праці; обмеження нічної праці для дорослих; упровадження безкоштовної медичної допомоги від підприємств; встановлення мінімуму заробітної платні; розроблення основних законів охорони праці; державне страхування робітників. Щодо принципу роботи робітничих організацій партія відстоювала їх автономність, пояснюючи це необхідністю розбудови громадянськості робітництва, що необхідно для успішного розвитку соціалістичного устрою в країні.

Програма самостійників-соціалістів у значній мірі повторювала програмні положення УНП. Це стосувалося робітничого та аграрного питань, принципу об'єднання українських робітників та хліборобів у національні організації, вирішення питань у справі суду, просвіти, релігії. Разом з тим, найважливіші питання державного будівництва, націоналізації і соціалізації землі були деталізовані постановами Всеукраїнського з'їзду Української партії самостійників-соціалістів і включені до нової програми у конкретнішому вигляді.

Партія самостійників-соціалістів репрезентувала інтереси національно налаштованих верств українського суспільства, в основному самостійницька ідея знайшла собі підтримку серед українського вояцтва. Військові мали радикальніші погляди, ніж інші верстви населення, про що свідчать постанови Всеукраїнських військових з'їздів, що відбулися протягом 1917 р.

Самостійники-соціалісти намагалися діяти легітимними методами та отримали право вислати своїх представників до Центральної Ради, сформували парламентську фракцію "Союз Самостійників-соціалістів", до складу якої ввійшло 12, а згодом – 19 членів Ради, що стояли на позиції повної незалежності України. 14 грудня 1917 р. ініціативна група Союзу подала до президії Ради заяву з повідомленням про створення окремої фракції, зазначивши, то туди входять соціалісти різних напрямів. На чолі фракції став есер С. Шелухін, а секретарем – О. Степаненко.

Виступаючи 16 грудня на засіданні восьмої сесії Центральної Ради С. Шелухін заявив, що новостворена фракція вбачає своїм завданням "боронити ідею самостійності України". Однак самостійність у соціалістів-федералістів розглядалася лише як ступінь до федерації, а федерація – як держава, складена із самостійних держав. С. Шелухін зазначив про необхідність проголошення державної незалежності України, наголосивши "якби ми зразу стали на ґрунт самостійності, то ми не стояли б, як тепер, коло розбитого корита" [11, т. 2, с. 32–33]. На його погляд ухвала такого рішення сприяла б процесу визнання України іншими державами, у тому числі Англією та Францією.

Основні політичні засади Союзу були викладені його головою на сторінках "Нової Ради". С. Шелухін підкреслив, що не треба змішувати фракцію самостійників з партією самостійників. "Усі, хто належить до партії федералістів, через те саме вже й самостійники, але ж самостійність у них уявляє в собі тільки неодмінну умову, без досягнення якої неможливий був би й федералізм. У політичній партії самостійників – самостійність є ціль. От виходить, що поки не досягнена самостійність державна, доти федералісти й самостійники в сій справі мають одно спільне завдання" [12–20 грудня 1917 р.].

Від імені партії самостійників-соціалістів члени союзу брали активну участь в обговоренні біжучих подій і важливих політичних питань. Це стало очевидним уже з перших днів заснування Української партії самостійників-соціалістів. Так, на восьмій сесії пленуму Центральної Ради українські самостійники подали проект резолюції, згідно з яким Україна має вступити в переговори із Центральними державами та домогатися прилучення до України Галичини й Буковини [14]. При ратифікації мирного договору на одній із сесій УЦР О. Степаненко виступив від партії самостійників-соціалістів із заявою, аби "зі свого боку сприяти тому, щоби був затверджений мир, заключний делегацією Української Народної Республіки" [14].

Партія та її представники підтримували українську владу, хоча в той же час знаходилися в опозиції до уряду Голубовича, так як вважали політику його кабінету авантюрою в соціальній, національній та міжнародній сферах [13–2 червня 1918 р.]. Аналізуючи здобутки роботи минулорічного уряду, самостійники-соціалісти приходять до висновку, що "завдяки своїм недосвідченим проводирям соціалізм може втратити всякий вплив на маси, і надовго". Вважаючи національну солідарність першочерговою умовою успіху визвольних змагань, вони наголошували на припиненні партійної боротьби та утворенні дійсно коаліційного кабінету міністрів на підставі щирої згоди українських партій [13–7 квітня 1918 р.].

Взаємовідношення між існуючими партіями в Центральній Раді у представників партії самостійників-соціалістів були складними, оскільки мало хто з партійних діячів інших партій підтримував ідею самостійності. Партії соціал-демократів, соціалістів-революціонерів, соціалістів-федералістів та правіші від неї політичні групи намагалися відмежуватися від самостійників в очах Тимчасового Уряду, щоби їх не звинуватили у сепаратизмі. Соціал-демократи були суперниками самостійників-соціалістів, оскільки останні мали великий вплив на робітничі організації. Національні гасла самостійників-соціалістів трактувалися як гасла реакційні, ворожі інтересам українських робітничих мас [10, с. 29]. Напругу між партіями в основному складали їх бачення статусу української держави, яке в основному мало федералістичний напрям.

Однак попри федералістичні переконання, український провід усе одно змушений був визнати ідею розбудови самостійницької держави як єдиний вірний шлях національно-державного розвитку та розпочати його реалізацію. IV Універсал Центральної Ради урочисто проголосив Україну самостійною незалежною державою. Офіційне оповіщення самостійності стало найвищим моментом у становленні української державності, однак у той же час прийшлося на момент кризи української національно-визвольного руху. Центральна рада спізнилася з проголошенням незалежності та не викликала підйом патріотизму в українському суспільстві.

1. Винниченко В. Відродження нації : У 3 ч. – К.; Відень, 1920.
2. Груценко А.П. Політичні сили у боротьбі за владу в Україні (кінець 1917 – початок 1919 рр.). – К., 1993.
3. Грушевський М. Новий період історії України за роки 1914 до 1919. – К., 1992.
4. Дорошенко Д. Історія України (1917–1923 рр.) : У 2 т. – Ужгород, 1932.
5. Любовець О. Українські партії й політичні альтернативи 1917–1920 років. – К., 2005.
6. Мірчук П. Від Другого до Четвертого Універсалу. – Торонто, 1955.
7. Стрілець В.В. Державотворча діяльність політичних партій України (1917–1920 рр.) : Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 1992.
8. Телешун С.О. Національне питання в програмах українських політичних партій в кінці XIX – на початку XX ст. – К., 1996.
9. Українські політичні партії кінця XIX – початку XX ст.: програмові і довідкові матеріали. – К., 1993.
10. Українська партія самостійників-соціалістів (У.Н.П.). – К.; Відень, 1920.
11. Українська Центральна Рада. Док. і мат. : У 2 т. – К., 1996–1997. – Т. 1–2.
12. Нова Рада. – К., 1917.
13. Самостійник. – К., 1917, 1918.
14. ЦДАВО України. – Ф. 1115, оп. 1, спр. 11, арк. 39–47.

Надійшла до редколегії 18.01.06